

Dil-Davranış İlişkisi Açısından Ortaokul Öğretmenlerinin Olumsuz Söz ve Davranışları *

Negative Words And Behaviours Of Middle-School Teachers From The Aspect Of Language-Behaviour Relationship

Doç. Dr. Mehmet KARA *
Uzm. Öğrt. Funda KUTAY **

Öz :

Araştırmada, dil-davranış ilişkisi açısından ortaokul öğrencilerinin öğretmenlerinde gördüğü olumsuz söz ve davranışlar ele alınmıştır. Bu konu çerçevesinde, ortaokulda ders işleme sürecindeki öğretmen-öğrenci iletişimde, öğretmenlerin olumsuz iletişim unsurlarını söz ve davranış olarak ne ölçüde kullandıkları nicel yöntem kullanılarak betimsel olarak incelenmiştir. İletişimde, dil ve davranış birbirinden ayırmak mümkün değildir. Öğretmen sınıfta konuşarak (iletişim kurarak) sadece bilgileri aktarmakla kalmaz, aynı zamanda bir davranış da (tavır da) sergilemiş olur Öğrenciler sınıf içinde kendilerine öğretmenlerini model almakta ve öğretmenlerinin davranışlarından olumlu ya da olumsuz şekilde etkilenmektedir. Özellikle olumsuz olarak etkilendikleri söz ve davranışlar geleceğe yönelik bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Olumsuz davranışlara sahip olan öğretmenler, öğrenci davranışlarını da olumsuz etkiler. Araştırma; öğretmenlerin kullandığı olumsuz söz ve davranışların neler olduğunu, öğretmenin sahip olduğu olumsuz söz ve davranışlara ilişkin görüşlerde öğretmenler arasında cinsiyet ve branş değişkenleri bakımından anlamlı bir fark olup olmadığını anket yoluyla

* Bu makale, Gazi Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi anabilim dalında "Dil-Davranış İlişkisi Açısından Öğretmenlerin Olumsuz Söz ve Davranışları" adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

** Gazi Ü. Gazi Eğitim F. Türkçe Eğitimi Böl. mehara@gazi. Edu.tr

*** Özel Arı Okulları, Türkçe Öğretmeni fundakutay06@gmail.com

öğrencilerden öğrenmek ve bu görüşlerin öğrenciler arasındaki tutarlılığını belirlemek temeli üzerine kurulmuştur. Yapılan anket sonuçlarında hem erkek hem de kadın öğretmenlerin olumsuz söz ve davranışları tespit edilmiştir. Genel olarak araştırma sonuçlarına baktığımızda öğretmenlerin sınıfta on yedi farklı olumsuz davranış gösterdikleri ve birçok olumsuz söz söyledikleri belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında, bu öğretmen kimliği ile sınıfta bulunanların, sınıflarındaki öğrencilere olumlu bir etki yapmaları mümkün değildir. Bu tip öğretmenler, öğrencileri başarısız, kızgın, benlik saygısı düşük, isyankâr, özgüvensiz kılacağı gibi öğrencide olumsuz benlik algısı geliştirip, öz güven duygularını da zedeleyerek topluma kendilerini gerçekleştirememiş ve başkalarına güvenemeyen bireyler yetiştireceklerdir.

Anahtar Kelimeler: Olumsuz öğretmen davranışları, olumsuz öğretmen sözlere, öğretmen öğrenci iletişimi, eğitimde iletişim

Abstract :

In this research, negative words and behaviors of teachers observed by secondary school students were examined from the aspect of language-behavior relationship. In this respect, it is descriptively analyzed that at what extent teachers use negative communication elements as word and behavior in teacher-student communication at secondary school during the lectures, using quantitative method. In communication, it is not possible to separate language and behavior. Teacher not only transfers information orally (communicating) but also exhibits a behavior (attitude) in the classroom. Particularly negatively affected words and behaviors also bring about some problems for the future. Teachers with negative behaviors affect student behaviors too. The research is based on to find out what the negative words and behaviors used by teachers are, whether or not the negative words and behaviors of teachers have a considerable difference in relation with the variables of gender and branch, and to determine the consistency between the students, by the way of survey. In the results of the surveys, the negative words and behaviors for both male and female teachers were detected. When we check the outputs of the research generally, it was found out that teachers exhibited seventeen different negative behaviors and used many negative words in the classroom. According to the research outputs, it is not possible for those who appear in the classroom with this teacher profile to affect students in a positive way. These kinds of teachers will make students unsuccessful, frustrated, lowered self-esteem, rebellious, diffident and also they will grow individuals who cannot self-realize themselves and do not trust other people, by improving negative personality perception and damaging their self-confidence.

Keywords: TNegative teacher behaviors, negative teacher words, teacher student communication, communication in education

Giriş:

Eğitim öğretim süreci iletişimle paralellik göstermektedir. Bu süreçteki en etkin unsur olan öğretmen ve öğrenci, kaynak ve alıcı rollerini değişmeli olarak sürdürmektedir. Bunlar arasındaki iletişimin kalitesi eğitimin niteliğini etkileyen unsurlardan biridir. Özellikle öğretmenin öğrencilere yönelik hitap, yönlendirme, uyarı vb. durumlarındaki iletişime yönelik ifadelerden öğrenciler yakınmalar yaşamaktadır. Buradan yola çıkılarak öğretmenlerin öğrencilere yönelik olumsuz söz ve davranışlarının tespit edilerek araştırılması gerekir.

Eğitimin en temel öğelerinden biri öğretmendir. Onun yeterliliğinin, öğrenci başarısı üzerinde çok önemli bir etkisi vardır (Ashton ve Webb: 1986). Eğitim biliminin belirlediği öğretmen yeterlilik alanları bu gerçeği ifade etmektedir. Bunlar sadece alan bilgisi, genel kültür ve öğretmenlik meslek bilgisi ile sınırlı değildir. Öğrencilerle iyi iletişim kurmada ve rehberlik yaparak onları yönlendirmede, öğretmenlerin sevimliliği ve lider kişiliğinin etkisi önemlidir. Öğretmenlerin iletişim kurarken söylediği sözler ve yaptığı davranışlar iletişimin en önemli unsurlarını oluşturur.

Kendisinde var olan duygu ve düşünceleri davranış değişikliği oluşturmak amacıyla sınıftaki öğrenciyle paylaşmak isteyen öğretmen, öğrencileriyle karşılıklı bilgi alışverişinde bulunacaktır. O hâlde sınıfta görev yapan öğretmenin esas alması gereken bireyler arası iletişim olacağından yapılacak iletişim tanımında bireyler arası mesaj alışverişinin yansıtılmasının da dikkate alınması amaç olmalıdır.

İletişim (communication) kavramı, Latince “communis” kavramından gelmektedir. Bu kavramın kökeninde de “common” yani “ortak” anlamı vardır. Türkçede kullanıldığı şekliyle de bu ortaklığa işaret edilmektedir. İletişim kelimesindeki “ş” eki de yer aldığı kelimelere ortaklaşma anlamı katmaktadır. Yani iletişimin olması için ortak kabul edilen kavramlara, sembollere ve bunları gönderecek-alacak kişilere ihtiyaç vardır. Bu ortaklık vurgusu, iletişimle ilgili hemen hemen tüm tanımlara yansımıştır. Bu tanımlardan birkaçı şöyledir:

İletişim, gönderici ve alıcı arasında, anlamlardan sonuç çıkarma ve bilgi değişimidir (Gordon 1997: 223). İletişim bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma sürecidir (Dökmen 1995: 19). İletişim, duygu, düşünce ve bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılmasıdır (Baltaş, 1994, s.19). Bu yönüyle iletişim süreci sınıf içindeki öğretme- öğrenme süreci ile paralellik göstermektedir. Davranış değişikliği meydana getirmek üzere fikir, bilgi, tutum, duygu, haber vb. paylaşılması sürecine iletişim denilmektedir (Köknel 1997: 35).

Sınıf içi iletişimde öğretmen, bilgilerin aktarıcısı ve iletişimi başlatan kaynak; öğretmek istediği konu veya kazandırmak istediği davranış, mesaj; bu dersi anlatırken kullandığı metot, yöntem ve araçlar kanal; tüm bu etkinliğin sonucunda bilgi, duygu ve davranış kazandırılacak kişi konumundaki öğrenci de alıcıdır.

Sınıf ortamına iletişim süreci öğeleri açısından bakıldığında, sürecin etkili olabilmesi için iletişimi başlatan kişi olarak öğretmen büyük önem taşımaktadır.

Öğretme öğrenme sürecinde iletişim ortamının; amaçların taraflarca paylaşıldığı, mesajların öğrenci seviyesine göre düzenlendiği, sözlü ve sözsüz iletişim unsurlarından yararlandığı ve davranış kazandırmanın hedeflendiği bir çerçevede düzenlenmesi gerekir. İletişim ortamını düzenleyen kişi olarak öğretmen önemli bir fonksiyona sahiptir (İmre 2000: 3).

Öğretmenin eğitim - öğretim iletişimindeki bu önemini, sahip olduğu iletişim becerileri olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü sınıf içinde öğretmen, öğrencilerini etkilemek için iletişim kurmaktadır (Ergin ve Birol 2000: 30). Öğretmen iletişim becerilerinde ne kadar başarılıysa o kadar verimli olmaktadır. Öğretmenlerden sadece bilgiyi aktarması değil, öğrencilerinin istenen tutum ve davranışa sahip olabilmesi için onlarla ikna edici iletişim kurması beklenmektedir.

Eğitim, yaşam boyu devam eden ve kişinin ilişki içinde olduğu her çevrede gerçekleşen bir süreçtir. Bu sürecin planlı olarak uygulanan ve insanlarda istedik yönde ve bilinçli davranış değiştirme görevini üstlenen bölümü örgün eğitim sistemidir. Örgün eğitimin topluma veya bireye kazandırdıkları göz ardı edilemez. Ancak, insanların iyi eğitilemediği, onlardan yapmaları beklenen davranışların kazandırılmadığı da ülkemizin içinde bulunduğu durum dikkate alındığında bir gerçektir (Başar 2001: 7).

İletişim, hayatın her alanında olduğu gibi eğitimde de en önemli etkenlerden biridir ve diğer fonksiyonlarının yanında eğitimin ön koşulunu oluşturarak okulda geçen örgün eğitim sürecinin temelini oluşturmaktadır. Sınıf içindeki öğretmen de sosyal ve fiziksel çevresini kasıtlı olarak etkilemek için iletişim kurar (Ergin ve Birol 2000: 24).

Öğretmen sınıf içi iletişimin amaçlara ulaşip ulaşmadığını, yapacağı sözlü veya yazılı değerlendirmede, soru-cevap yöntemiyle elde ederek geri bildirim alacaktır (Şeker 2000 29).

Öğretme-öğrenme sürecinin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için öğreten ve öğrenenler arasında çok özel bir ilişkinin kurulması gerekir (Gordon 1999: 3). Yani öğretmen ve öğrenci arasında etkili bir iletişime ihtiyaç duyulur. Burada en büyük pay çoğunlukla kaynak olan öğretmene düşmektedir. Çünkü süreci başlatarak, bu süreçte rehberlik ederek ve aktif rol oynayarak öğrenmenin gerçekleşmesini sağlamaya çalışır. Dolayısıyla öğretmenin etkili iletişim becerilerine sahip olması, öğretme-öğrenme sürecinin başarılı şekilde sürdürülmesini sağlar.

Her ne kadar okul denince akla ilk gelen okuma ve yazma olsa da okuldaki iletişimin temelinde konuşma ve dinleme yatmaktadır. Öğretmenin konuşma ve dinleme becerilerinde etkili olması, bu becerileri başarılı bir şekilde kullanabilmesi öğretme ve öğrenme ortamının da başarılı olmasının yolunu açmaktadır.

Bir öğretmenin sınıf ortamında başarılı olabilmesi için sınıfındaki öğrencilerle iyi bir iletişim kurması gerekir. Bunun yanında öğretmenlerin davranışlarının öğrenci başarısına etkisi de önemlidir. Öğretmenlerde aranan mesleki ve kişisel nitelikler çocuğun okula ve derse yönelik tutumlarını etkiler. Olumsuz kişilik

özelliklerine sahip olan bir öğretmen çocuğun bir dersten ya da okuldan tümüyle uzaklaşmasına ya da akademik yönden başarısız olmasına neden olabilir (Erden 1998: 27).

Öğretmenin bilgi aktarma süreci, öğretmen ve öğrenciler arasındaki iletişim-etkileşim olarak da görülebilir. Bu sebeple, öğretmenin iletişim-etkileşim olaylarındaki davranış elemanlarını bilmesi, bunları olumlu yönde kullanması ve geliştirmesi gerekir.

Öğretmenin bilgiyi ve doğruyu kendi tekelinde görmesi tek yönlü iletişime yol açacaktır. Tek yönlü iletişim ise öğrencileri öğretmenler tarafından dolduracak kaplara dönüştürmektedir. Öğretmen, kapları ne kadar iyi doldurursa o kadar iyi öğretmendir. Öğrenciler de doldurmaya ne denli uysalca teslim olursa o kadar iyi öğrencilerdir. Bu yığılmacı ve baskıcı eğitim anlayışıdır (Ergin ve Birol 2000: 34).

Sınıfta eğitsel amaçlara ulaşmak için kullanılan en etkin araç, sözlü ve sözsüz iletişimdir. Öğretmenin bu iletişimde kullandığı dil öğrenci başarısını, düzeyini ve öğrencinin vereceği geri bildirim etkiler ve belirler. Yargılayıcı, suçlayıcı, basıklayıcı dil öğrencinin kendini içe kapamasına, öğretmenle işbirliğini kesmesine neden olur.

Sağlıklı bir iletişim için dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de iletişim engellerinden kaçınmaktır. Ne yazık ki bugün kullanılan iletişim dili toplumsal yaşamımızın her alanında olduğu gibi okullarımızda da geleneksel güç ve otorite dilidir. Anlamaktan çok kabul ettirmeye ve bastırmaya yöneliktir.

Susan, sormayan, öğretmenin her söylediğini yapan çocuk akıllıdır, uysaldır, otorite tarafından kabul ve onay görür. Öğrencilerle kurduğumuz iletişimdeki davranış ve dilimiz daha çok bu geleneksel kabul görmüş öğrenciyi yaratmaya yöneliktir.

Öğretmeden kaynaklanan bazı iletişim engelleri vardır. Bu engellerin bazıları öğretmenin sosyal beceri ve öğretim yetersizliğinden kaynaklanan olumsuz davranışlardır. Kaynak olarak öğretmenden kaynaklanan iletişim engelleri;

Öğrencilerini iyi tanımaması,

Alanında yeterli bilgi birikimine sahip olamaması,

Öğrenciler tarafından inanılır, güvenilir ve çekici bulunmaması,

Derse hazırlıksız girmesi,

Mesajlarını öteki öğretim ortamlarına ve gerekli örneklere yer vermeden bol bol sözcükler kullanarak sürekli anlatıma dayalı biçimde sunmaya kalkışması,

Sözcüklerinin seçerken öğrencilerin geçire geldiği yaşantıları dikkate almayı, anlamların karıştırılmasına ve hatta bazen öğrencilerin hiç duymadıkları sözcükleri de kullanıp hiçbir şeyin algılanmamasına neden olması,

Öğrencilere derse çekecek ve katacak yöntem ve teknikleri kullanmamasıdır (Ergin ve Birol 2000: 80).

Öğretmenin sosyal beceri yetersizliğinden kaynaklanan olumsuz davranışları; öğrencisiyle alay etmesi, öğrencilerini birbirleriyle kıyaslaması, sınıf kurallarını uygularken tutarsız davranması, öğrencileri arasında ayırım yapması, öğrencilerine önem vermemesi, olumlu davranışları ödüllendirmemesi, öğrencilerine karşı kaba davranması, öğrencilerin bireysel farklılıklarını göz ardı etmesi, disiplini bozan davranışları genellikle ceza ile kontrol etmeye çalışması, iletişim becerilerinin eksik ya da yetersiz olması, öğrencilerinden kişisel olarak uzak durması ya da onlara soğuk davranması, sadece çalışkan öğrencilerle ilgilenmesi gibi davranışlardır (İlgar 1996: 146).

Öğretmenin öğretimle ilgili beceri yetersizliğinden kaynaklanan ve sınıfta sorun yaşanmasına neden olabilecek olumsuz davranışları ise; ders ve sınıf amaçlarını öğrencilere anlatmada başarısız olma, dersin konusuna tam olarak hâkim olamama, disiplini sağlamadan derse başlama ve disiplinsiz bir ortamda dersi sürdürmeye çalışma, ders için geçirilecek zamanı iyi kullanmama, dersini hep aynı yöntemi kullanarak anlatma, öğrenciler tarafından anlaşılmayan ödevler verme, sınıfın fiziksel düzenini öğretim için uygun hâle getirmeme, öğrencilerini notla korkutma, dersi çok yüksek bir ses tonu ile anlatma, öğrencilerine istenilen davranışlar için model olmama, öğretim yöntemlerini seçerken uyulması gereken ilkelere dikkat etmeme, verilen ev ödevlerini kontrol etmemesidir (Ataman 2000: 177).

Öğretmenden kaynaklanan olumsuz davranışlar şunlardır:

Emir vermek, yönlendirmek: Bu iletiler kişinin duygularının önemsiz olduğu mesajını verir. Kişi diğer kişinin istediğini yapma zorunluluğunu hisseder.

Uyarmak, gözdağı vermek: Bu iletiler de emir verme ve yönlendirmeye benzer ancak kişinin vereceği yanıtın karşılığı olacak tümceleri de içerir. Kişinin isteklerine saygı duyulmadığı mesajını verir. Bu durum kişide öfke ve düşmanlık yaratır.

Ahlak dersi vermek: Bu tür ilişkilerde otoritenin ve zorunlulukların gücü kişiye karşı kullanılır. “Yapmalısın, etmelisin” mesajlarını iletir ve bireyi karşı koymaya zorlar.

Öğüt vermek ve çözüm önerileri getirmek: Kişinin sorunlarını kendi kendisine çözecek yeteneğinin olmadığına inanıldığını gösterir.

Öğretme, nutuk çekme, mantıklı düşünceler önerme: Bu durum sınıf içinde o anda herhangi bir sorun yokken çocuklar tarafından kabul edilebiliyor ancak sorun anında bu durum kabul edilmiyor ve daha fazla çatışmalara neden oluyor. Mantıklı düşünceler önerme çocuğun mantıksız ve bilgisiz olduğuna dair mesaj iletir.

Yargılamak, eleştirmek, suçlamak, aynı düşüncede olmamak: Bu iletiler çocuk üzerinde diğerlerinden daha fazla olumsuz etki yapar. Bu değerlendirmeler çocu-

ğün benlik saygısını düşürür. Çocuklar hakkında yapılan olumsuz değerlendirmeler çocuğun kendisini değersiz, yetersiz görmesine neden olur.

Övmek, aynı düşüncede olmak, olumlu değerlendirmeler yapmak: Genel inanç olarak bu durumun çocuğa zarar vereceği hiç düşünülmez. Çocuğun öz imgesine uymayan değerlendirmelerin yapılması çocukta kızgınlık yaratır. Çocuklar bu iletileri öğretmenin kendilerini yönlendirme ve isteğini yaptırma girişimi için kurnazlık olarak yorumlarlar. “Siz böyle söyleyince sanki ben daha çok mu çalışacağım?” gibi düşünürler. Övgü ise başkalarının yanında yapılıyorsa çocuğu utandırır. Aşırı övgü sonucunda çocuk buna alışır ve övülmeye gereksinim duymaya başlar.

Ad takmak, alay etmek: Çocuğun benlik saygısı üzerinde olumsuz etki yapar.

Yorumlamak, analiz etmek, tanı koymak: Bu durum çocuğun konuşmasını, kendi duygularını ifade etmesini engeller.

Güven vermek, desteklemek, avutmak, duygularını paylaşmak: Öğretmen çocukların duygularını tam olarak anlamadıklarında ortaya çıkar. Böyle bir durumda sorun hiç yokmuş gibi algılanıp avutma eğilimine gidilir. “Üzülme yarın her şey düzelecek, kendini daha iyi hissedeceksin.” gibi mesajların verilmesi çocuğun önemsenmediği hissini verir.

Soru sormak, sınamak, sorgulamak: Çocuk sorgulanıyor hissine kapıldığında bu durum onda güvensizlik ve kuşku oluşturur.

Sözünden dönmek, oyalamak, alay etmek, şakacı davranmak, konuyu sapırtmak: Böyle iletiler yüzünden çocuk anne babasının onunla ilgilenmediğini, duygularına saygı göstermediğini belki de onu dışladığını, dikkate almadığını düşünür. Çocuklar sorunlarını dile getirdiklerinde çok ciddidir. Şaka ve espriyle karşılık vermek onları incitebilir ve itilmişlik, kenara atılmışlık duygusunu verir (Gordon, 1999, s.39).

Olumsuz davranışlara sahip öğretmenler ben üstünüm, kontrol etmeliyim duygusuna sahiptirler. Öğrencilerden itaat beklerler. Öğrencilere acır ve sorumluluğu üstlenirler. Aşırı koruyucudurlar. Kendilerini haklı, öğrencileri haksız görür ve sürekli hata ararlar. Öğrencilerden mükemmellik beklerler.

Her şeyi eksik ve yetersiz bulur ve hatalara karşı hoşgörüsüzdürler. Öğrencilere karşı küçümseyici ve aşağılayıcı tutum ve davranışlar sergilerler. Öğretmenlerin sergiledikleri bu olumsuz davranışlar öğrencilerde isyankârlığı, kuşkuyu ve olumsuz davranışları artırır.

Öğrenci çaba harcamaktan vazgeçer ve intikam peşine düşer. Öğrencilerde kendine acıma, başkalarını sürekli eleştirme, başkalarına güvenmeme, özgüven duygusunda azalma görülür. Öğrenciler davranışlarında gittikçe daha bağımlı hale gelirler (Yeşilyaprak 2005: 55).

Görüldüğü gibi öğretme-öğrenme sürecinde kişilerden ya da öteki ortamlardan kaynaklanan yetersizlikler, eksiklikler ve yokluklar hep istenmeyen davranış

olarak belirlemektedir. Tüm bu yetersizliklere eksikliklere ve yokluklara rağmen sınıfta öğretmende vardır, öğrencide vardır. Sınıftaki bu ikili olası tüm iletişim engellerine rağmen iletişim kurmak zorundadırlar. Öyleyse iletişim engellerinin bilinmesi ve varlığının hissedilmesi, iletişimden vazgeçmek için ya da sorumlu tutulacağımız sağlıklı iletişim için sığınaklarımız değil, daha etkili olabilmek için yaratıcılığımızı harekete geçirecek dürtülerimiz olmalıdır.

Olumsuz davranışlara sahip olan öğretmenler öğrenci davranışlarını da olumsuz etkilerler. Ayrıca olumsuz öğretmen davranışlarının çocukluk, gençlik ve ergenlik dönemlerinde öğrencilerin psikolojik gelişimlerini ve davranışlarını etkileyen önemli etmenlerden olduğu söylenebilir. Öğretmenler sınıf ortamını olumsuz etkileyebileceği gibi, öğrencileri için yanlış bir insan modeli olarak da onların kişiliklerini kendi özellikleri yönünde olumsuz etkilerler.

Araştırmanın Amacı

Öğrenciler sınıf içinde kendilerine öğretmenlerini model almaktadır ve öğretmenlerinin davranışlarından olumlu ya da olumsuz şekilde etkilenmektedir. Özellikle olumsuz olarak etkilendikleri söz ve davranışlar geleceğe yönelik bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu çalışma, öğretmenlerde görülen olumsuz söz ve davranışlar ile sınırlandırılmıştır. Kaynaklar taranırken bulunan olumsuz sözler ve davranışlar genellikle başlıklar altında toplanmıştır.

Bu çalışmanın amacı, olumsuz söz ve davranışlar olarak sıralanan unsurları daha derinlemesine araştırmaktır.

Bu araştırmanın temel amacına paralel olarak şu alt problemlere çözüm aranmıştır:

Ortaokul öğrencilerinin ‘öğretmenin sahip olduğu olumsuz söz ve davranışlara’ ilişkin görüşleri arasında anlamlı fark var mıdır?

Ortaokul öğrencilerinin ‘öğretmenin sahip olduğu olumsuz söz ve davranışlara’ ilişkin görüşlerinde: Sınıf, cinsiyet, yaş değişkenleri bakımından anlamlı bir fark var mıdır?

Ortaokulda görevli öğretmenlerin sahip olduğu olumsuz söz ve davranışlarda: Cinsiyet, branş değişkenleri bakımından anlamlı bir fark var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin, öğretmenlerindeki olumsuz söz ve davranışlarına yönelik görüşlerini tespit etmek amacı ile yapılmış betimsel bir araştırmadır. Araştırma nicel yöntem kullanılarak gerçekleştirilecektir. Nicel kısmında anket yöntemi kullanılacaktır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Ankara ili merkez ilçelerde okuyan ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara iline bağlı Altındağ ve Yenimahalle ilçelerinin devlet okullarında okuyan ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Evren içerisinde yer alan öğrenci sayısının fazla olması nedeniyle ve ayrıca zaman, ulaşım ve araştırma kolaylığı sağlanabilmesi için araştırma iki örneklem üzerinde yürütülmüştür.

Araştırmanın örneklemini, araştırmaya gönüllü olarak katılan Ankara ilinin Yenimahalle ve Altındağ ilçesindeki bir ortaokulun 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem, okulun 6, 7 ve 8. kademelerinin her birinden rastgele 3 şube seçilerek oluşturulmuştur. Öğrencilerin cinsiyete ve sınıf mevcutlarına göre dağılımı Tablo 1 ve 2’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Örneklemi Oluşturan Altındağ İlçesindeki Ortaokul Öğrencilerinin Cinsiyete ve Sınıf Mevcutlarına Göre Dağılımı

Altındağ İlçesindeki Ortaokul		
Değişkenler		F
Cinsiyet	Kız	55
	Erkek	65
	TOPLAM	120
Sınıf mevcudu sayısı	6.sınıf	33
	7.sınıf	55
	8.sınıf	32
	TOPLAM	120

Tablo 2: Örneklemi Oluşturan Yenimahalle İlçesindeki Ortaokul Öğrencilerinin Cinsiyete ve Sınıf Mevcutlarına Göre Dağılımı

Yenimahalle İlçesindeki Ortaokul		
Değişkenler		F
Cinsiyet	Kız	63
	Erkek	43
	TOPLAM	106
Sınıf mevcudu sayısı	6.sınıf	53
	7.sınıf	38
	8.sınıf	15
	TOPLAM	106

Verilerin Toplanması

Araştırmada nicel veriler, Ankara ili Yenimahalle ve Altındağ ilçelerinden seçilen ortaokulların 6, 7 ve 8. öğrencilerinden araştırmaya gönüllü olarak katılan toplam 226 ortaokul öğrencisinden elde edilmiştir. Verilerin toplanması araştırmacı tarafından örneklem olarak seçilen gruplara gidilerek yapılmıştır.

Daha geniş bir örneklem grubuna ulaşmak amacıyla araştırmanın nicel verileri araştırmacı tarafından hazırlanan açık uçlu iki boyutlu anket aracılığı ile toplanmıştır. Öğrenci anket formu, iki boyuttan oluşmaktadır. Boyutlardan birinci bölümde öğrencinin kişisel bilgilerine (sınıf, cinsiyet ve yaş), öğretmenin branş ve cinsiyetine, ikinci bölümde ise öğrencilerin öğretmenlerinde gördükleri olumsuz davranış ve sözlere yönelik sorulara yer verilmiştir. Anket ile 226 öğrenciye ulaşılmıştır. Anketin doldurulması, ifadelerin anlaşılması ve süre açısından herhangi bir zorluk yaşanmamıştır.

Bulgular ve Yorum

Öğrencilerin, dil-davranış ilişkisi açısından öğretmenlerin olumsuz söz ve davranışlarına yönelik görüşlerinin alındığı anketlerin sonucunda elde edilen bulgular tablolarla betimlenmiştir.

Öğrenci anket formu, iki boyuttan oluşmaktadır. Boyutlardan birinci bölümde öğrencinin kişisel bilgilerine (sınıf, cinsiyet ve yaş), öğretmenin branş ve cinsiyetine, ikinci bölümde ise öğrencilerin öğretmenlerinde gördükleri olumsuz davranış ve sözlere yönelik “öğretmenlerinizde gördüğünüz olumsuz davranışlar”, “öğretmenlerinizde gördüğünüz olumsuz sözler” sorularına yer verilmiştir. Bütün verilen cevaplar tek tek gözden geçirilip benzer cevaplar aynı kod altında toplanmıştır. Tüm sorular baştan incelenmiş ve geliştirilen kod listesi kullanılarak kodlanmıştır. Daha sonra kodlanan cevapları kaç kişinin söylediği belirlenmiştir.

Araştırmanın amacı, Altındağ ve Yenimahalle ilçelerinde araştırma yapılan İlköğretim okullarının 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin dil-davranış ilişkisi açısından öğretmenlerin olumsuz söz ve davranışlarına yönelik görüşlerini betimlemek ve bu görüşlerin öğrencilerin arasındaki tutarlılığını belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Alt Problemlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Alt Problem 1: Ortaokul öğrencilerinin ‘öğretmenin sahip olduğu olumsuz söz ve davranışlara’ ilişkin görüşleri arasında anlamlı fark var mıdır?

Alt problem 1’e cevap bulabilmek için ankette sorulan soruların cevapları analiz edildi. Öğrencilerin verdiği cevaplarda, aynı sınıftaki öğrenciler genellikle aynı öğretmenin davranış ve sözlerinden rahatsız oluyor. Yapılan ankette, farklı sınıflara giren aynı öğretmenin olumsuz söz ve davranışlarından öğrencilerin rahatsız

olduğu anlaşılmıştır. Yani öğretmen hangi sınıfa ya da hangi sınıf seviyesine girerse girsin aynı olumsuz sözleri söylüyor ve aynı olumsuz davranışlarda bulunuyor.

Alt Problem 2: Ortaokul öğrencilerinin ‘öğretmenin sahip olduğu olumsuz söz ve davranışlara’ ilişkin görüşlerinde: “Sınıf, cinsiyet, yaş değişkenleri bakımından anlamlı bir fark var mıdır?”

Sınıf değişkeni incelendiğinde, öğrenciler hangi sınıf seviyesinde olursa olsun öğretmenlerin olumsuz söz ve davranışlarından rahatsız oluyor.

Cinsiyet değişkeni incelendiğinde, öğrencilerde kız veya erkek ayrımı olmadan hepsinin olumsuz söz ve davranışlardan rahatsız olduğu tespit edildi. Anketi uyguladığımız ortaokul 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin yaş aralığı 15-17’dir. 6 ve 7. sınıf seviyelerindeki öğrencilerin (15 ve 16 yaşındaki öğrenciler), öğretmenlerin olumsuz söz ve davranışlardan daha çok rahatsız oldukları görülüyor. 8. sınıf yani 17 yaşındaki öğrenciler bazı olumsuzlukları göz ardı edebiliyor ya da önemsemiyor.

Alt Problem 3: Ortaokulda görevli öğretmenlerin sahip olduğu olumsuz söz ve davranışlarda: “Cinsiyet, branş değişkenleri bakımından anlamlı bir fark var mıdır?”

Yapılan anket sonuçlarında hem erkek hem de kadın öğretmenlerin olumsuz söz ve davranışları tespit edildi (Tablo 3 ve 4). Genel olarak anket sonuçlarına baktığımızda kadın öğretmenlerin olumsuz davranışlarda, öğrenciye şiddet uygulamak veya dövmekten ziyade ceza verme davranışında buldukları; olumsuz sözleri ise olumsuz davranışlara göre daha çok kullandıkları tespit edilmiştir. Erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre öğrenciye şiddet uygulama ve öğrenciyi dövme olumsuz davranışlarında daha çok buldukları; aynı zamanda olumsuz sözleri de çok fazla kullandıkları tespit edilmiştir

Tablo 3: *Altındağ ve Yenimahalle İlçelerinden Seçilen Ortaokullardaki Öğrencilere Yapılan Anketteki Kadın Öğretmenlerin Dil-Davranış İlişkisi Açısından Olumsuz Söz ve Davranışları*

Olumsuz Davranışlar	Olumsuz Sözler
Derste masaj yaptırmak	Deli, mal
Sınıfa girince ayakta bekletmek	Biraz aklın olsaydı derse katılırdın
Sırtta vurmakw	Beyninin ufak olduğunu göstermemeye çalış
İtmek	Senin ders çalıştığın belli değil
Ayrımcılık yapmak	Sınıf ahır gibi kokuyor.
Konuyu yetersiz anlatmak	Bizi sürekli diğer sınıflarla kıyaslıyor.
Küçük düşürmek	4 kişiyle ders işliyorum, diğerleriyle işlemiyorum
Bir kişinin yaptığı davranış için tüm sınıfı sorumlu tutmak	Salak, Aptal, Geri zekâlı
Yazı yazarken çok hızlı söylemek	Annen, baban terbiye vermiyor mu?
Ders anlatamamak	Rujum güzel mi?
El kaldırıp vurmak	Saçım güzel mi?
Sürekli bağırarak	Kilo almış mıyım?
Anlaşılmayan konu olduğunda anlatmadan yeni konuya başlamak	
Ceza olarak öğrencileri ayakta bekletmek	
Sürekli tahtaya yazı yazdırmak	
Öğrencilerin kitaplarını sıranın üzerinden atmak	
Öğrencilerin defterlerimizi yere fırlatıp parçalamak	

Tablo 4: Altındağ ve Yenimahalle İlçelerinden Seçilen Ortaokullardaki Öğrencilere Yapılan Anketteki Erkek Öğretmenlerin Dil-Davranış İlişkisi Açısından Olumsuz Söz ve Davranışları

Olumsuz Davranışlar	Olumsuz Sözler
Kalem fırlatmak	Mal, Hayvan
Vurmak	Geri zekâlı
Kulak çekmek	Salak
Kalem ve tahta silgisi fırlatmak	Tembel
Kızlara ayrımcılık yapmak	Kopyacı
Kafaya vurmak	Hayvan herif, it
Geç kalanları ayakta bekletmek ve cetvelle dövmek	Çakal
Derste telefonla konuşmak	Beyinsiz,
Kitapları fırlatmak	Kurt, Serseri
Cetvelle kafaya vurmak	Öküz
Sınıftan atmak	Zibidi, Kazık
Ceza vermek	Şerefsiz, Dingil
Girer girmez herkesi dövmek	Büyüyünce adam öldürürsün.
Sıraya fırlatıp dövmek	Adamı çiy çiy yersiniz.
Sınıfın erkeklerini dövmek ya da ittirmek	Çok kötü espriler yapıyor.
Dövmek	İmansızlar
Sınıfta laf dalışı olduğunda müdahale etmemek	Beyinsizler
Hafif şiddet uygulamak	Ağza alınmayacak küfürler ediyor.
Kafaya kalemle vurmak	Azman, lan
Tekme atmak	Sen kimsin de konuşuyorsun!
Çok bağırarak	Sizden hiçbir şey olmaz
Derste çok soğuk ve durgun, anlattıklarını anlamıyorum.	Allah belanızı versin
Gereğinden fazla kızmak	Nalet
Haksız yere ceza vermek	Akılsızlar
Hemen sinirlenmek	Manyaklar,
	Dinsizler
	Kâfirler
	Mal olsanız bu kadar aptal olmazsınız
	Eşek herifler
	Kâfir misiniz?
	Derse, bize hakaret ederek ve azarlayarak giriyor.

Branş değişkeni incelendiğinde, herhangi bir branşta olumsuz söz ve davranışlar sabit kalmamıştır (Tablo 5). Öğrencilerin farklı farklı branşlardaki öğretmenlerinden olumsuz sözler duydukları ve olumsuz davranışlar gördükleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin verdiği cevaplar incelendiğinde farklı sınıflarda olan öğrencilerin aynı branş ve cinsiyetteki öğretmen için aynı olumsuz söz ve davranışları belirttikleri görülmüştür. Buradan da öğretmenin hangi sınıf seviyesine girerse girsin aynı olumsuzlukları gösterdiği anlaşılmaktadır. Cinsiyet dağılımına baktığımızda öğrenciler; 10 kadın, 10 erkek öğretmenin olumsuz söz ve davranışlarından rahatsız olmaktadır. Cinsiyet dağılımında anlamlı bir fark olmamakla birlikte sayılar eşittir.

Tablo 5: Altındağ ve Yenimahalle İlçelerinden Seçilen Ortaokullardaki Öğrencilere Yapılan Anketteki Cevaplara Göre Dil-Davranış İlişkisi Açısından Olumsuz Söz ve Davranışları Olan Öğretmenlerin Branş ve Cinsiyetleri

Yenimahalle İlçesindeki Ortaokul		Altındağ İlçesindeki Ortaokul	
Branş	Cinsiyet	Branş	Cinsiyet
Matematik	Kadın	İngilizce	Kadın
Fen ve teknoloji	Erkek	Fen ve teknoloji	Kadın
Resim	Erkek	Matematik	Erkek
Beden eğitimi	Erkek, kadın	Seçmeli matematik	Erkek
Görsel sanatlar	Erkek, kadın	Türkçe	Kadın
İngilizce	Kadın	Müzik	Kadın, erkek
Din kültürü	Erkek	Din kültürü	Kadın
Sosyal bilgiler	Kadın	Beden eğitimi	Erkek
		Teknoloji ve tasarım	Erkek
		Sosyal bilgiler	Erkek

Sonuç

Ortaokullardaki öğrencilere yapılan anketteki erkek ve kadın öğretmenlerin dil-davranış ilişkisi açısından olumsuz söz ve davranışları incelendiğinde, öğretmenlerin sınıfta on yedi farklı olumsuz davranış gösterdikleri belirlenmiştir (Tablo 6). Öğrenciye uygulanan olumsuz davranışların dövmek (cetvelle, sıraya fırlatarak), öğrenciye herhangi bir şey (kalem, kitap, tahta silgisi) fırlatmak, vurmak (elle, cetvelle, kalemler), kızmak, itmek, ceza vermek, kulak çekmek, bağırarak, öğrencilerin eşyalarına zarar vermek (kitaplarını fırlatmak ve parçalamak), tekme atmak, sınıftan atmak, masaj yaptırmak, küçük düşürmek, alay etmek, ayrımcılık yapmak, derste telefonla konuşmak, kulak çekmek şeklinde olduğu görülmüştür.

Öğrenciye kullanılan olumsuz sözler ise “geri zekâlı, mal, hayvan, salak, tembel, kopyacı, hayvan herif, it, çakal, beyinsiz, kurt, serseri, öküz, zibidi, kazık, şerefsiz, dingil, büyüyünce adam öldürürsün, adamı çiy çiy yersiniz, çok kötü espriler yapmak, imansızlar, beyinsizler, ağza alınmayacak küfürler etmek, azman, lan, sizden hiçbir şey olmaz, Allah belanızı versin, nalet, akılsızlar, manyaklar, dinsizler, kâfirler, mal olsanız bu kadar aptal olmazsınız, eşek herifler, kâfir misiniz?, tembeller, deli, biraz aklın olsaydı derse katılırdın, beyninin ufak olduğunu göstermemeye çalış, senin ders çalıştığın belli değil, sınıf ahır gibi kokuyor, 4 kişiyle ders işliyorum, diğerleriyle işlemiyorum, aptal, boş gezenin boş kalfasınsınız, sizin gibi çocuğum olsa kendimi affetmem, seni turşu ezmesi yaparım, bizim köyde kendi kendine konuşana bir şey derler, tutanak tutarım, disipline gönderirim, sınıfta bırakırım, annen-baban terbiye vermiyor mu?, terbiyesiz, rujum güzel mi?, saçım güzel mi?, kilo almış mıyım?” şeklindedir.

Bu araştırma ile elde edilen bulgulara bakıldığında, öğretmen kimliği ile sınıfta bulunan bu kişilerin sınıflarında öğrencilere olumlu bir etki yapmaları mümkün değildir. Bu tip öğretmenler, öğrencileri başarısız, kızgın, benlik saygısı düşük, is-

yankâr, özgüvensiz kılacağı gibi öğrencide olumsuz benlik algısı geliştirip, öz güven duygularını da zedeleyerek topluma kendilerini gerçekleştirememiş ve başkalarına güvenemeyen insanlar kazandırırılar.

Altındağ ve Yenimahalle İlçelerinden Seçilen Ortaokullardaki Kadın ve Erkek Öğretmenlerin Dil-Davranış İlişkisi Açısından Olumsuz Davranışları	Altındağ ve Yenimahalle İlçelerinden Seçilen Ortaokullardaki Erkek Öğretmenlerin Dil-Davranış İlişkisi Açısından Olumsuz Söz ve Davranışları	Altındağ ve Yenimahalle İlçelerinden Seçilen Ortaokullardaki Erkek Öğretmenlerin Olumsuz Sözleri	Kadın Öğretmenlerin Olumsuz Sözleri
Erkek Öğretmenlerin Olumsuz Davranışları	Kadın Öğretmenlerin Olumsuz Davranışları	Hayvan Mal Geri zekâlı Salak Zibidi Tembel Kopyacı Hayvan herif, it Çakal Kurt Serseri Öküz Kazık Şerefsiz Dingil Büyüyünce adam öldürürsün. Adamı çiy çiy yersiniz. Çok kötü espriler yapmak İmansızlar Beyinsizler Herkesin hakkından kötü şeyler söylemek Ağza alınmayacak küfürler etmek Azman Lan Sen kimsin de konuşuyorsun! Sizden hiçbir şey olmaz Allah belanızı versin Nalet Akılsızlar Manyaklar, Dinsizler Kâfirler Mal olsanız bu kadar aptal olmazsınız Eşek herifler Kâfir misiniz? Hakaret etme	Deli Mal Biraz aklın olsaydı derse katılırdın Beyninin ufak olduğunu göstermemeye çalış Senin ders çalıştığın belli değil Sınıf ahır gibi kokuyor. Bizi sürekli diğer sınıflarla kıyashıyor. 4 kişiyle ders işliyorum, diğerleriyle işlemiyorum Salak Aptal Geri zekâlı Mal Sizden hiçbir şey olmaz. Boş gezenin boş kalfasınız. Sizin gibi çocuğum olsa kendimi affetmem. Seni turşu ezmesi yaparım. Bizim köyde kendi kendine konuşana bir şey derler. 3 eksi veririm. Tutanak tutarım. Disipline gönderirim. Tembel Sınıfta bırakırım. Serseri Annen, baban terbiye vermiyor mu? Terbiyesiz Rujum güzel mi? Saçım güzel mi? Kilo almış mıyım?

Tablo 6: Altındağ ve Yenimahalle İlçelerinden Seçilen Ortaokullardaki Öğrencilere Yapılan Anketteki Erkek ve Kadın Öğretmenlerin Dil-Davranış İlişkisi Açısından Olumsuz Söz ve Davranışları

Öneriler

Öğretmenlerin, öğrencilerin bireysel farklılıklarını ve beklentilerini dikkate alarak farklı öğretim yöntemlerini kullanması beklenmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin yeni mesleki gelişmelerden haberdar olması ve kendini geliştirmesi gerekmektedir.

Çağdaş eğitimde etkili öğretmenliğin yeri ve önemi çok büyüktür. Bu önemin ilgili herkesin farkında olması ve öğretmen yetiştiren fakültelere öğrenci seçiminden yetiştirilmesine kadar gerekli titizliği göstermeleri son derece önemlidir. Sınıf içinde, öğrencilere karşı olumsuz söz ve davranışların giderilmesi için öğretmenlere uzman kişiler tarafından detaylı ve uygulamalı hizmet içi eğitim seminerleri verilmelidir.

Eğitimin canlı ancak daha sorgulayıcı ve dirençli öğrencileri ortaöğretim öğrencileridir. Bu öğrenciler genellikle 15-18 yaş grubunu oluştururlar. Hem bedensel hem de psikolojik olarak ergenlik dönemindedirler. Öğretmenlerin olumsuz söz ve davranışları öğrenci başarısı ve sınıf disiplini üzerine etki edebilir. Bu nedenle öğretmenler (eğitmciler) mesleğe başladıkları ilk günden emekli oluncaya kadar davranışlarına eleştirel bir gözle bakmalıdırlar.

İnsanın yetiştirilmesinde en önemli kişi öğretmendir. Eğitim sisteminin başarısı nitelikli olarak yetişmiş öğretmenlere bağlıdır. Öğretmenler, eğitim durumlarının düzenlenmesinden ve yürütülmesinden birinci derecede sorumlu kişilerdir. Nitelikli öğretmenlerin genel kültürü, alan bilgisi ve pedagojik donanımı üst seviyede olmalıdır. Ortaöğretimde çalışan öğretmenlerin, gelişim ve öğrenme psikolojisi konularını, alan bilgisi kadar çok iyi bilip uygulaması, öğrencilere empati ile yaklaşma becerilerine sahip olmaları gerekir.

Çalışmaya katılan öğrenci gruplarına göre öğretmen davranışları anlamlı fark oluşturmuştur. Öğretmen davranışlarının öğrencilerin bütün eğitim süreci boyunca önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin okulda baskı ve zorlamaya dayanmayan bir otorite kurmaları onlara duyulan güvene bağlıdır. Sınıf içi iletişimin en gerekli unsurları arasında güven vardır. Öğretmenlerin, öğrencilerin kendilerine güven duymalarını sağlayacak bir tutum ve davranış içinde olmaları gerekmektedir.

Öğretmenlerin, öğrencilerini kişilik, öğrenme şekilleri, ilgi, bilgi ve beceri düzeyleri açısından tanımaya yönelik faaliyetler yapması gerekmektedir.

Kaynaklar

AKDAĞ, M. ve GÜNEŞ, H. (2003), “Öğretmen Rolünün Yaratıcı Bir Sınıf Ortamı Oluşturmasında Önemi”, Milli Eğitim Dergisi, S. 159.

ALİ, G. ve ERCAN, T. (2011), “Sevilen Sevilmeyen Öğretmen Davranışlarına İlişkin Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi”, Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 261-276.

ASHTON, P.T. & WEBB, R.B. (1986). Making a Difference: Teachers' Sense of Efficacy and Student Achievement, New York, Longman USA.

ATAMAN, A. (2000), Sınıf İçinde Karşılaşılan Davranış Problemleri Ve Bunlara Karşı Geliştirilen Önlemler, Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar, Ankara: Nobel Yayınları.

BALTAŞ, Z. ve BALTAŞ, A. (1994), Bedenin Dili, İstanbul: Remzi Yayınları.

BANGİR, G. A. (2003), “Mesleki Kademelerine Göre Sınıf İçi İletişimi Kolaylaştırıcı Engelleyici Öğretmen Davranışları Ve Öğrenci Öğretmen Önerileri”, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Mesleki Eğitim Dergisi, 4(2), 15-32.

BAŞAR, H. (2001), Sınıf Yönetimi, Ankara: Pegem Yayınları.

BULDUK, S. ve OKTAR, İ. (1999), “Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Davranışlarının Değerlendirilmesi”, Milli Eğitim Dergisi, S. 142.

ÇOBAN, A. (1998), “21. Yüzyıla Girerken Öğretmen Eğitiminin Boyutları”, Milli Eğitim Dergisi, S. 137.

DENİZ, K. (2015), “Türkçe Öğretmen Adaylarının Etkili İletişim Dersine Yönelik Beklentileri”, Ana Dili Eğitimi Dergisi, 3(2), 63-80.

DİLEKMEN, M. (2001), “İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf İçi Davranışları”, Çağdaş Eğitim Dergisi, 276, 31-36

DÖKMEN, Ü. (1995), İletişim Çatışmaları ve Empati, İstanbul: Sistem Yayınları.

DUMAN, T., GELİŞLİ, Y. ve ÇETİN, Ş. (2004), “Ortaöğretim Öğrencilerinin, Öğretmenlerin Sınıfta Disiplin Sağlamaya İlişkin Görüşleri”, Gazi Ü. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(2).

ERDEN, M. (1998), Öğretmenlik Mesleğine Giriş, İstanbul: Alkım Yayınları.

ERGİN, A. ve BİROL, C. (2000), Eğitimde İletişim, Ankara: Anı Yayınları.

GORDON, J. (1997), Organizational Behavioral, Boston: Allyn and Bacon, Inc.

GORDON, T.(1999), Etkili Öğretmenlik Eğitimi, (Çeviren: E. Aksay). İstanbul: Sistem Yayınları.

GÖZÜTOK, F. D. (1993a), “Disiplin Sağlamada Öğretmen Davranışları”, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 25, 703-711.

GÖZÜTOK, F. D. (1993b), Okulda Dayak, Ankara: 72 Ofset Yayınları.

İLGAR, L. (1996), Eğitim Yönetimi, Okul Yönetimi, Sınıf Yönetimi, İstanbul: Beta Yayınları.

İMRE, Ü. (2000), Sınıf Öğretmenlerinin İletişimsel Etkililikleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı, Ankara.

KÖKNEL, Ö. (1997), İnsanı Anlamak, İstanbul: Altın Yayınları.

ŞAHİN, A. E. (2009), Meslek ve Öğretmenlik, Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Anı Yayınları.

ŞEKER, A. (2000), Sınıf Öğretmenlerinin İletişim Becerileri İle Sınıf Atmosferi Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

YEŞİLMEN, N. (1983), Sınıf İçi Sözlü Öğretimin Etkileşim Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

YEŞİLYAPRAK, B. (2005), Eğitimde Rehberlik Hizmetleri, Ankara: Nobel Yayınları.